

MEŞİHAT ARŞİVİNE GÖRE SON DEVİR PALU ULEMASI

The Last Circle Palu Ulema According To The Mesihat Archives

Recep KANKAL*

Özet

Osmanlı devlet hizmetinde bulunan memurlara ait bilgilerin bulunduğu Sicill-i Ahvâl Defterlerinde yer alan belgeler bir memurun doğumundan ölümüne kadar birçok biyografik bilgiyi kapsamaktadır. Bu bağlamda İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde şeyhülislam, kazasker, müftü, kadi, naib gibi Bab-ı Meşihat'e bağlı çalışan memurlardan Palu doğumlu altı ulemanın hayatı hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Sicil defterlerinde yer alan belgelerdeki bilgiler dâhilinde Palu hakkında kayda geçen diğer konulara da değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Harput, Palu, Ulema, Meşihat.

Abstract

The documents in the Sicill-i Ahvâl Defters, which contain information on officers in the service of the Ottoman, cover many biographical information from the time of the birth of an officer to his death. In this context, information about the life of six people born in Palu was given to officers working in Meşihat such as imam, mufti, kadi, naib. Within the information in the documents in the register, other issues related to Palu are also mentioned.

Key Words: Elazığ, Harput, Palu, Ulema, Meşihat.

GİRİŞ

Osmanlı Devlet geleneğinin bürokratik yapısında yer alan memurlar devlet kademelerinde farklı görevlerde istihdam edilmiştir. Tanzimat'tan evvel enderun ve medreselerde eğitim alarak sonraki süreçlerde terfi ve ataması gerçekleşen memurların Tanzimat'tan sonra ise devletin açmış olduğu mekteplerde eğitim görmeleri gerekli idi (Eryılmaz 2006:166-167). Bu mekteplerden mezun olan idari yapıdaki memurlar devlete katılım süreçlerinde kendilerine verilen formları doldurup, özgeçmişlerine dair belli kriterler hakkındaki bilgileri yazmak zorunda idi. Osmanlı arşivlerinde bilhassa biyografik çalışmalara birincil kaynak olacak bu özgeçmişlerin yer aldığı kayıtlara Sicill-i Umumi Defterleri (BOA Rehberi 2000:240) adı verilmektedir. Bu kayıtlarda 1879-1909 tarihleri arasında görev yapan yaklaşık 92.000 memurun bilgileri 200 defterde yer almaktadır (Çetin 2005: 93). II. Abdülhamit döneminde kurulan Sicill-i Ahval Komisyonu (Sarıyıldız 2004:167) memurların bilgilerinin kayda alınması ve verilerin tutulduğu önemli bir kurumdu. İlk zamanlarda Sicill-i Ahlak (Çetin 2005: 89) tabiri kullanılarak daha sonra Sicill-i Ahval ismine dönüşen bu defterlerin genel içeriğinde devlet kademelerine atanan memurların sicil kayıtları yer almakla beraber iş ve eğitim hayatına dair bilgiler de ön plana çıkmak-

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi. (recepkanal@hotmail.com).

tadır. Biyografi hazinesi niteliğinde olan bu defterler, özellikle II. Abdül-hamit devrinin idari ve sosyo-ekonomik yapısının panoramasını da çizmektedir. Defterlerin bu yönlü bilgilere sahip oluşu iktisadi, toplumsal, idari, demografik vb. alanlardaki istatistikî verilere de katkı sağlamaktadır. Bölgesel, idari, yerel bazlı çalışmalara da bilgi desteği sunan bu kayıtlardaki veriler, 20. asır başlarında istihdam edilen memurların sosyo-ekonomik olarak nasıl geçimini sağladığı, başarıları sonucu almış olduğu rütbe ve nişan gibi payeleri, toplumsal statülerinin gelişimi gibi bilgileri de içermektedir. Sicill-i Ahval Komisyonu, kaldırıldığı 1909 senesine kadar zor şartlar altında görev yapmıştır. 1879'dan 1885 senesine kadar memurların Sicill-i Ahval komisyonuna verdikleri tercüme-i hal varakaları hiçbir inceleme yapılmadan ve resmî belgelerle doğrulukları kanıtlanmadan kayda geçirilmiştir. Bu işlemler neticesinde, sicil kayıtlarında memurlarla ilgili bilinmesi gereken pek çok bilgi de meçhul kalmıştır (Polat 2004:8).

Bu defterlerde her şahıs için iki sayfa ayrılmış olmasına rağmen bazı şahıslara ait biyografiler yarım sayfayı bulabilmektedir. Nadir olmakla birlikte iki sayfanın yetmediği durumlar da vardır. Bu durumda ikinci sayfanın kenarına, devamının hangi cilt ve sayfada olduğuna işaret eden bir kayıt düşülmüştür. Bazı biyografiler tek kaleminden çıktığı halde bazılarında sonradan ilaveler yapıp mühür basılmıştır (Çetin 2015:13).

Genel olarak Sicill-i Ahval kayıtlarındaki tercüme-i hal varakası diye adlandırılan formlarda memurlardan cevaplanması istenen altı soru vardır. İlk sorusu; memurun kendisi ve babasının ismi, şöhreti, lakabı, milliyeti ve tabiiyetinin ne olduğudur. Sonra ise babasının ve kendisinin Bey mi? , Efendi mi? , Ağa mı? , Paşa mı? olduğu, babası memur ise son memuriyet rütbesi var mı, değil ise ne iş yaptığı ve hangi sınıftan olduğu, memleketi ve hayatta olup olmadığı, ailesi bulunduğu yörede meşhur mu gibi bilgiler de yazılırdı. Örneğin Palu doğumlu Ali Rıza Efendi'ye ait olan tercüme-i hal varakasında bahsi geçen bilgiler şu şekilde doldurulmuştur; “İsmim Ali mahlasım Rıza'dır, pederimin ismi Şeyh Hasan Efendi, şöhretimiz Şeyh Ali Efendizadelerdir”. İkinci soru ise tercüme-i hal varakasındaki memurun doğum yeri ve tarihinin Hicri ve Rumi tarih olarak yazılmasıdır. Ahmed Hamdi Efendi'ye ait belgede bilgileri şöyledir; “Bin iki yüz yetmiş dört sene-i hicriyesi evaline müsadif bin iki yüz yetmiş üç sene-i maliyesi evasıtında Palu kazasının Kalepınarı mahallesinde tevellüd eylemişimdir.” Üçüncü soru ise, hangi memleket ve mekteplerde veya özel hocalardan ilim, fen, sanat ve dilleri öğrendiği, öğrenim düzeyi, icazeti, şehadetname alıp almama hali, hangi dilleri okuyup yazabildiğidir. Hasan Efendi'nin bu soru için tertip edilen varakasından şu ibareler geçmektedir; “Muş sancağı dâhilinde badehu Göynük nahiyesi müderrisi Feyzullah Efendi hazretlerinden tedris ve ikmal-i nüsahla bin iki yüz doksan yedi sene-i hicriyesi zilhiccesinde icazetname aldım Türkî lisanı zaten lisan-ı maderzadım olub Arabî Farisî Kurmancı ve Zaza lisanlarıyla tekellüm ve kitabet edebilirim.” Dördüncü soru ise, muhatap olunan memurun kitap ve risalelerinde resmi izinle

basılmış bir eser ve telifi varsa neye dair olduğu, hangi tarihte ve nerede yayınlandığı izah edilmiştir. Beşinci ve altıncı sorular tercüme-i hal sahibinin istihdamına yönelik sorulardır. Hangi tarih ve kaç yaşında işe başladığı, ilk işine mülazemetle mi yoksa çırak olarak mı adım attığı, görevleri esnasında kazanmış olduğu ücretler, zam veya tenzilatlar, tevcih olunan rütbelere, nişanlar, mazuliyet maaşı ve ceza alıp almadığı gibi sorular yer almaktadır. Salih Subhi Efendi'nin memuriyete girişi hakkında tercüme-i halinde kendi yazdığı ibare şöyle ki "Üç yüz on bir senesinde münhal kalan Palu kazası mahkeme-i şer'iyyesi kitabetine tayin olundum." diye cevaplanmıştır (Daşcıoğlu 2006: 563).

Sicill-i ahval defterlerinin genel özelliklerini oluşturan bu sorular, ulema sicil dosyalarında kayıtlı olan tercüme-i hal varakalarında da aynı şekildedir. Ulema hakkında biyografik bilgilere ait belgeler İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi kayıtlarında yer almaktadır. Ulemaya ait buradaki kayıtlar, her memurun vermekle yükümlü tutulduğu tercüme-i hal varakaları esas alınarak hazırlanan tercüme-i hallerden oluşmuştur. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi kayıtlarındaki bu defterlerde şeyhülislam, kazasker, müftü, kadı, naib gibi Bab-ı Meşihat'e bağlı çalışan memurlara ait sicil dosyaları yer almaktadır.¹ Ulemaya ait buradaki isimlerin tespitinde, Hümeysa Zerdecî'nin hazırlamış olduğu bu defterlerin katalog bilgisine erişimi sağlayan tez çalışması esas alınmıştır. Çalışma içerisinde yapılan taramada Palu'da doğduğu belirtilen ulema mensubu altı memurun ismi tespit edilmiştir (Zerdecî 1998: 246).

Mehmet Hürrem Efendi

Hacı Hüseyin Efendi'nin oğludur. 1804 (Hicri 1220) senesinde Palu kazasının Avlağı köyünde doğmuştur. İlk tahsilini babasından adlıği eğitimle tamamlamıştır. Sonrasında ise tahsilini devam ettirmek için Harput'a taşınmışlardır. Medrese eğitimine devam ederken Harput'un ileri gelen ulemasının ısrarı ile burada ilim öğrenmek üzere kalan Dağıstanlı Hacı Muhammed Efendi'den on beş yıldan fazla İbrahim Paşa medresesinde ders görmüştür. Hocası Muhammed Efendi İstanbul'a gönderip burada dönemin önemli âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. Bu arada memleketinde meşhur Kürt Abdurrahman Efendi'den de iki yıl ders görmüştür.

Mantıktan Tasdikat üzerine yazılan Haşiye-i Muallâka-i Mufasssala'ya yazdığı bir haşiye 1859 (Hicri 1275) 'da basılmıştır. Beyan ilmine ait Mahmut el-Antakî'nin Alaka adlı eserinde Arapça Tev'emu Miftahu's-Sükkakî ala Şerhi Mahmudu'l-Antakî adlı bir haşiye yazmış ancak basılmamıştır.

İstanbul'da eğitim gördüğü sırada kazasker İsmail Seyfeddin, Hoca İshak, Mustafa Faik Efendiler ile Harput ulemasından Beyzade Ali, Abdülhamid ve Mahmud Efendilerden ilmi istifadelerde bulunmuştur.

¹ Buradaki kayıtların kodlama ve numaralandırmasında İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi Sicill-i Ahvâl İdaresi'ni ifade eden "MŞH. SAİD." referansı ve dosya numaralarını belirten sayılar kullanılmıştır. Birinci numara ilgili kişinin dosya numarasını, ikinci numara gömlek numarasını, üçüncü numara da gömlek içerisinde yer alan belge numarasını ifade etmektedir.

1855 senesinde Harput'ta Süleyman Paşa Medresesi'nde eğitim verdiği sırada Mamuratü'l-aziz vilayeti müftülüğüne tayin edilmiştir. Mehmed Hürrem Efendi, 50 yıl içinde üç defa yirmi kadar talebeye icazet vermiştir. 1857/1858 (Hicri 1274) senesinde ibtida-i haric Bursa müderrisliği ruusuna nail olmuştur. Hakkında vaki bir şikâyetle dönemin Harput valisi Hacı İzzet Paşa'nın kararıyla 1864 (1280)'te görevinden ayrılıp yerine yine ulemadan Hacı Ali Efendi getirilmiştir. 1868'de ilmi rütbesi hareket-i harice terfi edilmiştir. 1873/1874 (Hicri 1290)'te Hacı Ali Efendi'nin vefatı üzerine tekrar Mamuretü'l-aziz vilayeti müftüsü olarak tayin edilmiştir ve 1890/1891 (Hicri 1308) senesinde maaşı 340 kuruşa yükselmiştir.

Harput defterdarı Rusçuklu Faik Efendi'ye iki yıl kadar ders vermiştir. 1877/1878 (Hicri 1294)'de ilmiyeden İzmir payesine nail olmuştur. Aynı tarihte ibtida-i dâhil ruusuna terfi etmiştir. Bunların yanı sıra Harput'ta bulunan Kara-sofî Camii'nin imamlığını da yapmıştır. 1316 /1900 senesinde vefat etmiştir (MŞH. SAİD. 195/4/ Lef 1.)

Hasan Efendi

Mevlana Halid-i Bağdadi'nin halifelerinden olan Şeyh Ali Efendi'nin oğludur. Şöhreti Ali Efendizade'dir. Babası memuriyette bulunmamış Palu'da İbلاşiye Medresesi'nde fahri olarak postnişinlik yapmıştır ve bir rütbesi yoktur. Hasan Efendi'nin kendi ifade ettiği üzere babası Şeyh Ali Efendi Kürdistan havalisinde irşad ile meşgul olup ona mensuptur.

Hasan Efendi, 1849 (Hicri 1265) senesi başlarında Palu'nun Kasımiye Camii-i Şerif mahallesinde doğmuştur. 12 yaşında babası Ali Efendi'nin medresesinde derse başlayarak bir müddet sonra da Lice kasabasında ve Genç sancağına bağlı Meneşkut ceziresinde ondan sonra Muş sancağı dahilinde sonra ise Göynük nahiyesi müderrisi Feyzullah Efendi'den ilim tahsil etmiştir. 1880 (Hicri 1297) senesi sonlarında icazetname almıştır. Hasan Efendi, Türkçe, Arapça, Farsça Kurmanci, Zazaca dillerini konuşmakta ve bu dillerde kitabet edebilmektedir. Basılmış bir matbu eseri ve telifi olmamasına rağmen kendisinin bizzat yazdığı mantıktan altı yedi varaklık bir risalesi vardır. Ayrıca kelam ilmi üzerine olan Harputlu Hacı Hamid Efendi'nin Mevlana Halid-i Bağdadi'nin İrade-i Cüziye risalesinin şerhine 20 varaktan müteşekkil bir haşiyesi bulunmaktadır. Rü'yet meselesi hakkında bir risale telif etmiştir. Yine ramazan ayında hilâlinin gündüz rü'yetinin makbul olmadığına dair bir risalesi de vardır. Benzer şekilde diğer ilmi meselelerde de birçok risale ve haşiyeleri mevcuttur.

İcazetname aldıktan sonra İbلاşiye medresesinde bulunmuş ve ardından çıkan bir intihabname üzerine 3 Temmuz 1888'de Palu müftüsü olarak atanmıştır. Tensik komisyonunun 19 Aralık 1909 tarihli mazbatasına gereğince 400 gurusu maaşla vazifelendirilmiştir. Hasan Efendi'nin herhangi bir rütbe ve nişanı bulunmamaktadır (MŞH. SAİD. 162/31/ Lef 1.)

Ahmed Rifat Efendi

Babası Hüseyin Efendi olup, Kadızadeler olarak tanınan bir sülaleye mensuptur. 1854 senesi nisanına denk gelen günlerde Palu'nun Kalepınarı mahallesinde doğmuştur.

Ahmed Rifat Efendi, Kalepınarı mahallesindeki sıbyan mektebinde meba-di-i ulumu tahsilinin ardından 1873 senesi eylülünde Palu'daki rüşdiye mektebine kaydolunarak dört sene burada eğitim görmüştür. Eğitiminin ardından 26 Temmuz 1877'de imtihanı kazanarak şahadetname almıştır. Harput kasabasının ileri gelen müderrislerinden olan Hacı Hamid Efendi'nin medresesinde ilim tahsil etmiştir. 13 Aralık 1881'de İstanbul'da Damat İbrahim Paşa namıyla bilinen medreseye devam etmiştir. Sultan Bayezid Cami-i şerifi dersiam hocalarından Harputlu Abdüllatif Efendi'den ilmi ve fenni dersler ile Arapça ve Farsça ilimleri tahsile muvaffak olmuştur. 11 Nisan 1888'de icazetname almıştır. Arapça, Farsça lisanına aşina olup, Türkçe kitabet edebilmektedir. Herhangi bir telif eseri yoktur.

Damat İbrahim Paşa Medresesi'nden çıktıktan sonra 35 yaşında olduğu halde 13 Haziran 1890 tarihinde Palu'daki Cemşidiye Medresesi müderrisliğine tayin edilmiş ve iki yıl sonra 1 Mart 1892'de Palu müftüsü olarak atanmıştır. 24 Mayıs 1890'da müftülüğe başlamıştır. Ahmed Rifat Efendi'nin rütbe ve nişanı bulunmamaktadır. Hakkında herhangi bir mahkeme yahut şikâyet vuku bulmamıştır (MŞH. SAİD. 150/25/ Lef 1.)

Ahmed Hamdi Efendi

Ahmed Efendi'nin mahlası Hamdi olup, Hacı Ahmed Efendi diye yâd olunur. Babası Yusuf Efendi ulemadan biri olup memur değildir. Ahmed Efendi'nin ailesi Müderris Efendizade şöhretiyle olarak tanınmaktadır. Palu'nun ileri gelenlerinden biri olan, ulemadan Hacı Hüseyin Efendi'nin sülalesindendir.

1857 senesi sonlarında Palu kazasının Kalepınarı mahallesinde doğmuştur. 12 yaşında iken rüşdiye mektebine başlayıp 4 sene sonra şahadetname alarak mezun olmuştur. Medreseden çıkmasının ardından Palu'daki Cemşidiye Medresesi'ne devam ederek burada ilim tahsilinde bulunmuştur. Medresede yaklaşık beş altı sene tahsilden sonra 1875 senesinde Harput'a gelerek Kamil Paşa Medresesi müderrisi ulemanın meşhurlarından olan Hacı Abdülhamid Hamdi El-Harputi'nin derslerine dâhil olmuştur. Kamil Paşa Medresesi'nde 11 sene devam ederek gece ve gündüz burada ders görmüştür. 1886'da tahsilini tamamlayıp ve icazet alıp memleketine dönmüştür. Palu'ya gelişinin ardından Kalepınarı medresesinde eğitim vermeye başlamıştır. Medresedeki 7 talebeyi yetiştirerek bunlara icazetname vermiştir. Sonra Cemşidiye Medresesi müderrisliği vekâletine mütevellileri tarafından tayin edilmiştir. İki ay kadar Palu niyabet-i şer'iyye vekâletinde bulunmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçe lisanlarına tamamiyle vakıf ve aşina olduğu gibi bu 3 lisan ile konuşabilmekte

ve kitabet dahi etmektedir. Herhangi bir telif eseri, keşfi ve memuriyete dair bir intihabnamesi bulunmamaktadır.

1895 senesi ağustosunun yirmi üçünde aylık 250 gurus maaşla Palu rüşdiyesi mektebi muallim-i evvelliği vekâletine tayin edilmiştir. 30 Mayıs 1911'de kendi memleketinin ahalisinin teveccühü üzerine Palu kazası bidayet mahkemesi azalığına atanmıştır. Daha sonra bu görevde iken beş on gün sonra yine ahalinin teveccühüne binaen 200 gurus maaşla Palu kazası Cemşidiye Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. 5 Haziran 1913 senesinde azalıktan ayrılmış ve müderrisliğe devam etmiştir. Kendisinin ifadesine göre fevkalade harcırah ve aidat ahz etmemiş ve açıkta kalmamıştır. Rütbe ve nişanı bulunmamaktadır. Hakkında herhangi bir mahkeme, cezai işlem yahut şikâyet vuku bulmamıştır (MŞH. SAİD. 214/30/ Lef 1.)

Ali Rıza Efendi

Ali Efendi'nin mahlası Rıza'dır. Babası Şeyh Hasan Efendi olup, aile olarak Şeyh Ali Efendizadeler olarak tanınmaktadırlar ve bu sülaleye mensupturlar.

18 Mart 1877 tarihinde Palu'nun Kasımiye mahallesinde doğmuştur ve burada ikamet etmektedir. Ali Rıza Efendi, Diyarbakır vilayeti dâhilindeki Maden sancağına tabi Palu kazasındaki İbalaşiye Medresesi'nde tahsil görmüştür. 4 Şubat 1909'da icazet almış ve ilim tahsilini daha sonra da devam ettirmiştir. Türkçe, Kürtçe, Arapça, Farsça, Zazaca bilmekte olup, Türkçe, Arapça, Farsça, Zazaca konuşmakta ve kitabet etmektedir. Herhangi bir telif eseri yoktur.

Babası merhum müftü şeyh Hasan Efendi'nin vefatından 3 gün sonra 13 Nisan 1919 tarihinde Palu müftülüğü vekâletine tayin edilmiştir. Bundan başka hiçbir memuriyeti yoktur.

Hakkında herhangi bir mahkeme, cezai işlem yahut şikâyet vuku bulmamış ve görevden alınmamıştır (MŞH. SAİD. 246/33/ Lef 1)

Salih Subhi Efendi

Salih Efendi'nin mahlası Subhi'dir. Babasının ismi Ali mahlası Rıza olup, sülale olarak Ekraklızadeler diye tanınırlar. Babası ve kendisi daha çok isimleriyle yâd olunurlar, kendisi efendi, babası ağa unvanıyla anılır. Babasının bir rütbe ve memuriyeti yoktur. Annesinin adı Fidan'dır (MŞH. SAİD. 153/14 Lef 2.).

Salih Efendi, Palu kazasının Hacıgil Köyü'nden olup sonradan taşındıkları yine Palu'nun Köprüönü Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. 1876/1877 (Hicri 1293) senesinde doğmuştur.

Gençlik çağının büyük bir kısmını ilim tahsili ile meşgul olarak geçirmiştir. Türkçe ve Arapça bilmekte Farsça ve Kürtçe lisanlarına aşinadır. Türkçe konuşmakta ve kitabet etmektedir. Neşredilmiş bir eseri yoktur. 1882 senesi sonlarında Palu rüşdiye mektebine kaydolmuş ve 4 sene buraya devam ederek şahadetname alabilmiştir. Palu meşayihinden Şeyh Hasan ve Hacı Ahmed

Efendiler medresesinde 7 sene ilim tahsil etmiştir. Aldığı şahadetnameleri kazaen kaybettiğinden zayi olmuştur.

1895/1896 (Rumi 1311) senesinde münhal kalan Palu kazası mahkeme-i şer'iyeye kitabetine tayin edilmiştir. 1900/1901 (Rumi 1316) senesinde askere alınmıştır. 29 Ekim 1900 tarihinde nizamiye 73. alayının 3.taburunun 1. bölüğüne nefer olarak kaydolunmuştur. 24 Haziran 1903'te 4. ordu-yı hümayuna mensup redif 50. alayının 4. taburunun 2.bölüğü serçavuşluğuna nakl ve tayin edilmiştir. 27 Aralık 1906'da askerlik vazifesini tamamlayarak tezkeresini almıştır. 16 Ocak 1910'da Diyarbakır vilayeti tensikat komisyonunca yapılan imtihan neticesinde 500 gurus maaşla Ergani Madeni sancağı mahkeme-i şer'iyeye başkitabetine tayin edilmiş ve 24 Ocak 1910'da görevine başlamıştır.

Hakkında herhangi bir mahkeme süreci, mahkûmiyet, cezai işlem yahut şikâyet vuku bulmamış ve görevden alınmamıştır (MŞH. SAİD. 153/14/ Lef 1.)

Sonuç

Palu hakkındaki bu bildiride geçen isimler, bulundukları konum itibariyle dönemlerine göre dinî ve ilmî hayatına faydası olmuş ulemeden kişilerdir. Farklı medrese ve mekteplerde eğitim görerek tahsilini devam ettiren bu kişilerin memuriyet safhasında müderrislik, müftülük, muallim-i evvelik gibi görevlerde bulundukları bilinmektedir. Buradaki altı ulemanın doğum yerlerine ait bilgilere bakıldığında Avlağı ve Hacıgil köyleri ile Kasımiye ve Kalepınarı mahallelerinin Palu'da varlığını görülmektedir. İlmiye mensubiyeti olan bu altı kişi eğitimlerinin önemli bir bölümünü Palu'nun köylerinde veya mahallelerinde almışlardır. Bu kişiler arasında sadece Ahmed Rifat Efendi İstanbul'a giderek eğitimini devam ettirmiştir. Çoğunluğun Elazığ sınırları içerisinde eğitimini alması bölgenin eğitimini karşılayacak derecede kurumların ve ders verenlerin yeterli olduğuna da delildir. Bu kişilerden ikisinin telif eserinin olması, icazet verecek salahiyyete sahip olmaları, anadilleri dışında farklı dilleri de konuşmaları ve kitabet etmeleri aldıkları eğitimin önemini ifade etmektedir. Dil bilirliğe dair bilgiler yörede Kurmanci ve Zazaca dışında Farsça ve Arapça dillerinin de öğretildiğini belirtmektedir. Ulemanın mensup oldukları sülalelerin şöhretini belirten "Ali Efendizadeler, Müderris Efendizadeler, Şeyh Ali Efendizadeler, Kadızadeler, Ekraklızadeler" gibi ifadelerle bakıldığında Efendizadeler ailesinin Palu'da ilmi sahadaki etkinliği görülür. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşayan Palu doğumlu bu şahıslara dair bilgiler bilhassa eğitim ve din alanında bölgelerinde yeterli bir birikime sahip olduklarını da göstermektedir.

KAYNAKÇA**Arşiv Kaynakları:**

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi Sicill-i Ahvâl İdaresi (MŞH. SAİD.) Dosya no: 153 Gömlek no:14, MŞH. SAİD. 246/33, MŞH. SAİD. 214/30, MŞH. SAİD. 150/25, MŞH. SAİD. 162/31, MŞH. SAİD. 195/4.

Diğer Kaynaklar:

ERYILMAZ Bilal, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 2006.

ÇETİN Atilla, “Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma”, *Vakıflar Dergisi*, XXIX, 2005.

ÇETİN Nazir, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Antakyalı Devlet Memurları(1879-1909)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2015.

DAŞCIOĞLU Kemal, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Buldanlı Memurlar, *Buldan Sempozyumu Bildirileri*, 23-24 Kasım 2006.

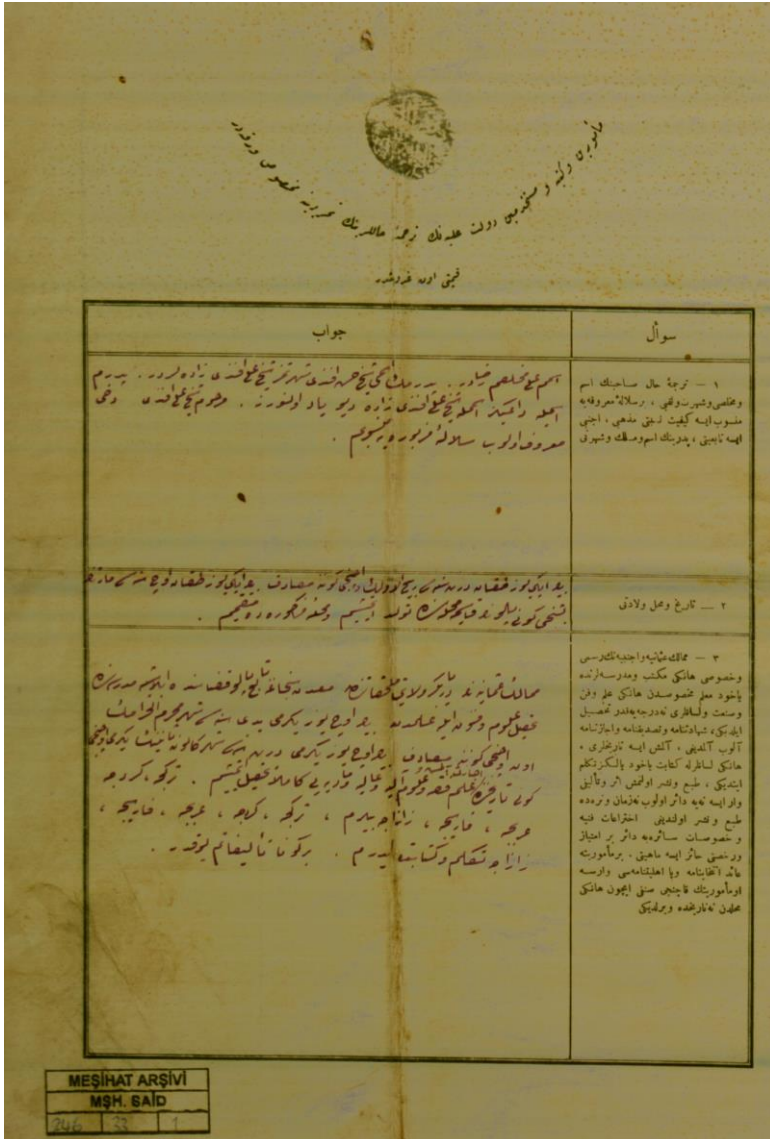
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

POLAT Yunus Emre, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kemahlı Devlet Memurları*, Erzincan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan 2014.

SARIYILDIZ Gülden, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul.

ZERDECİ Hümeýra, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları : (Şeriiye Sicilleri)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

EKLER



Ali Rıza Efendi'ye ait tercüme-i hal varakası (MŞH. SAİD. 246/33 Lef 1.)

**ŞURA-YI DEVLETİN GAYR-I DEVAİRDEN MESALİH-İ ŞAHSİYEYE DAİR
VERİLEN MAZBATALARA MAHSUS VARAKADIR**

Kıymeti beş guruştur.

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR							
İsim ve şöhret	Pederi ismiyle mahall-i ikameti	Validesi ismiyle mahall-i ikameti	Tarih ve mahall-i veladeti	Milleti	Sanat ve sıfat ve hizmet ve intihab salahiyyeti	Müteahhil ve zevcesi müteaddit olup olmadığı	Derecat ve sunuf-ı askeriyesi
Ekraklı Oğlu Salih Efendi	Müteveffa Ali Ağa	Fidan	293 - Köprü mahallesi	İslam		Bir zevcesi vardır	

EŞKÂL				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ					
Boy	Göz	Sima	Alamet-i farika-i sabite	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokak	Mesken numarası	Nev-i mesken
Orta	Ela	Kumral bıyıklı buğda	Tam	Diyarbakir	Palu	Köprü mahallesi		Hane 37/1	

Balada isim ve şöhret ve hal ve sıfatı muharrer olan Salih Efendi bin müteveffa Ali Ağa Devlet-i Aliyye'nin tabiiyetini haiz olub ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müşir işbu tezkire ita kılındı. Fi 18 Şubat sene 324

Nezaret-i Umur-ı Dahiliye Palu kazası nüfus memurini

"Mazbata"

Üç yüz on bir senesinden üç yüz on altı senesine kadar Palu mahkeme-i şeriyeye kitabesinde müstahdem bulunan biraderi Salih Efendi'nin müddet-i hizmetine aid bir guna ilişiği olmadığına dair mazbata istihsali hakkında Palu reji muhafaza memuru İbrahim Halil Ağa tarafından muti 15 mart sene 326 tarihli arzuhalde beyan edilmekle ledel-havale mumaiylehin bir guna ilişiği olmadığı niyabet-i şeriyeden ifade olunmuş olmağla işbu mazbata bit-tanzim ita kılındı fi 16 mart sene 326.

Palu Kaymakamı Naib Müftü Malmüdürrü Tahrirat katibi Aza Aza Aza Aza